

A SZÉKESFÉNYVÁRI CISZTERCI RENDEZÉS KÖNYVTÁRA

TANÜGYI REFORMOK.

Elnöki megnyitó a M. Pæd. Társ. 1917 okt. 20-án tartott felolvasó ülésén.

Amióta utóljára szóltam e helyről, nagyot fordult a magyar belpolitika dolga. Az egyenlő, általános és titkos választás programjának felvetése oly helyzetet teremtett, melyhez fogható alig akad a parlamentarizmus történetében. A nemzet képviselőinek többségére támaszkodó kormány lemondott és ellenzékbe ment s helyét oly kormány foglalta el, mely a parlamenti többség biztosítéka nélkül és egy világrengető háború sötét háttere mellett a választójogi reformok egész komplexumának megvalósítására vállalkozott.

A Magyar Pædagogiai Társaság mindenkor gondosan óvakodott attól, hogy a napi politika áradatába belesodortassék. Ma sem cselekedhetik másképen. Bár nyilvánvaló, hogy az általános választójog kérdése szoros kapcsolatban van az általános népneveléssel, mely annak megalkotása esetén nagyarányú extenzív és intenzív fejlesztésnek kell hogy eléje nézzen s bár az új kormányprogram ebből a szempontból hálás anyagául kínálkoznék a pedagógiai megfontolásoknak, a közhangulat jelenlegi izgalmai közt most még ezeket a pedagógiai vonatkozásokat sem tartom nyugodtan tárgyalhatóknak.

Az új belpolitikai helyzetnek mégis van egy oly mozzanata, melyhez talán már most is fűzhetek néhány reflexiót, anélkül hogy a pártatlanság követelménye ellen véténék vagy a szükségszerű hivatali tekintetek elől elzárkóznám.

Ismeretes, hogy a volt közoktatásügyi miniszter a magyar köznevelés minden ágára kiterjedő reformok előkészítésén fáradozott. Egységes koncepcióban látta közoktatásunknak különösen középfokú intézményeit s a beavatottak tudják, hogy a miniszternek igen komoly szándéka volt e reformokat kellő egymásutánban életbeléptetni. A miniszterium illető ügyosztályaiban és az országos közoktatási tanácsban évekig tartó tanulmányok és tanácskozások folytak, melyeknek eddig egyetlen látható eredménye: a leány-középiskolának a minisztérium kebelében kidolgozott új szervezete, tanterve és rendtartása.

Azt hiszem, ma már nem sérthetek hivatalos titkot, ha a nyilvánosságra nem jutott reformterveket — amennyire módomban van — legalább külsőségeikben megismertetem.

Legelőbb is, kihatásában rendkívüli jelentőségű lett volna az elemi népoktatás közigazgatásának és felügyeletének egészen új alapra helyezkedő reformja. Tudomásom szerint a minisztérium kebelében évek óta intenzív munka folyt ennek a nagyarányú szerves törvényalkotásnak előkészítése végett: rengeteg statisztikai adat gyűlt egybe, az összes külföldi analóg intézmények beható vizsgálat tárgyai voltak, a leggondosabb pénzügyi számítások vegezettek s szavahihető forrásból vett értesülés szerint a törvény két évi szakadatlan munkásság után főbb vonalaiban el is készült.

Az ismétlődő oktatás területén a volt minisztert, mint tudva van, az a törekvés vezette, hogy az úgynevezett általános ismétlő iskolákat fokozatosan megszüntesse s helyökbe a szakszerűen szervezett ismétlő oktatást tegye.

A polgári iskolák összes elvi jelentőségű anyagi és szellemi ügyeit és ugyanazon alaptörvény keretében kívánta országosan rendezni a miniszter. Evégből a közoktatási kormány kebelében részletes törvényjavaslat készült, mely véleményezés végett az Országos Közoktatási Tanácsnak megküldetett. A Tanács (polgári iskolákban működő igazgatók és tanárok bevonásával) 18 ülésben foglalkozott a javaslattal, leggondosabb revíziónak vetette alá összes szakaszait s az ekként átdolgozott törvényjavaslat-tervezetet felsőbb helyre visszajuttatta. Ebből a tervezetből emelte ki a miniszter (még a Tanács tárgyalásainak folyamán) azt a néhány szakaszból álló törvényjavaslatot, mely az illető képviselőházi bizottságban már le is tárgyalatott.

Az említett organikus törvénytervezet kiegészítésére szolgált a négy osztályú polgári fiúiskoláknak és a polgári leányiskoláknak lényegben egymással megegyező új tantervjavaslat. Az Országos Közoktatási Tanács (ugyancsak számos polgári iskolai tanár részvételével) 27 ülésben dolgozta ki e terveket.

A Tanács készítette el az új polgári iskolai Rendtartás tervezetét is, melyre 51 ülést fordított.

Nagy munkát végzett az Országos Közoktatási Tanács, a miniszter felhívására, a középiskolai reformok előkészítésével is. Nevezetesen, ez a testület dolgozta ki az új középiskolai szervezetet egy törvényjavaslat alakjában (mely azonban nem azonos a törvényhozás elé került görögpótló novellával) s az ennek alapjára helyezkedő új középiskolai tantervjavaslatokat. Mindkét munkálat, melyekre összesen 106 ülést fordított a Tanács, teljesen elkészült és a miniszterhez felterjesztetett. A Közoktatási Tanács jegyzőkönyvei tanuskodnak azok-

ról a hosszantartó vitákról, melyeknek során ezek a munkálatok létrejöttek. A tudomány és az iskola kitünő munkásai, egyetemi és középiskolai tanárok igen nagy számban, az adminisztráció képviselőivel együtt, szakismereteik és tapasztalataik legjavát vitték bele ezekbe a tárgyalásokba. Hogy mily tervszerűen kívánt a volt miniszter eljárni, mutatják az új tantervjavaslatokkal kapcsolatos előkészítő intézkedései: egyes szakférfiakat már tankönyvek írásával is megbízott, különösen oly tárgyakra nézve, melyeknek tanterve részint a művelődési anyag kiszemelése, részint elrendezése tekintetében a hagyományos medertől nagyobb eltérést mutat. Készen van a Közoktatási Tanács által tervezett új középiskolai Rendtartás is, melynek kidolgozására 17 ülést fordított e testület. Elvi javaslat készült a tankönyvek egyetemes revíziójáról is.

A felsorolt adatok, habár csak külső képét adják a lefolyt évek tevékenységének, egymagukban is sejtethetik, mily gazdag tárgyalási anyag szállott át örökségképen az új miniszterre. Mennyi fáradságos és gondos tanulmány, mily sok utánjárás, mennyi tanakodás és elmélkedés volt szükséges, hogy e tervezetek és javaslatok megalkotói (elsősorban előadói) a szakvélemények útvesztőiből kivezető utakat megtalálják. A kölcsönös felvilágosításnak és meggyőzésnek, az álláspontok mérkőzésének mennyi sok eszközt kellett működtetni, hogy viszonylagosan megnyugtató megállapodások létesülhessenek! Mennyi ügyszeretet, mennyi türelem és szívósság, mennyi idealizmus kívántatott mindehhez! Mennyi akaratérő, hogy a szakférfiak, kiknek majd mindegyikét súlyosan érintette a világháború, elborult kedéllyel is megbirkózzanak a reájok bízott nehéz feladatokkal!

S itt van az a pont, ahol az én reflexióim belekapcsolódik az új politikai helyzetbe. Mi történik majd ezekkel a reformmunkálatokkal? Milyen sorsban lesz részök? Lesz-e folytatásuk? Vajjon ezúttal is be fog teljesedni a magyar kultúrpolitika végzete, a szüntelenül megkezdett, de soha teljesen be nem fejezett, mindig újból-újból nekilendülő és mindig újból megakadó munkásság balvégzete? Teljesen hiábavaló volt ez a nagy erőkifejtés? Nincsen reménység arra, hogy az új kurzus művelődési törekvései hozzáfűződjenek az eddigiekhez? Nem fog-e minden tanügyi reform beleveszni a minden érdeklődést elnyelő politika örvényébe? Lesz-e módja a közoktatási kormányznak arra, hogy az elejtett fonalat felvegye és tovább szője? Lesz-e általában idő és alkalom arra, hogy a reformmunkálatok további sorsa megfontolás tárgyává tétessék s eldöntessék legalább az a kérdés, mi az, aminek megvalósítása sürgős és lehetséges?

Nemzeti kultúránk művelőinek nem szabad lemondaniok arról a reményről, hogy a nehéz kül- és belpolitikai viszonyok dacára is

megóvható lesz a folytonosság a köznevelés korszerű haladását biztosító intézkedésekben. A közoktatási kormány új felelős vezetőjének európai látóköre és a nemzeti művelődés iránt való meleg érzése, melyet politikai pártkülönség nélkül mindenki elismer, e remény teljesülésével biztatnak. Való igaz ugyan, hogy most, a világháború negyedik évében, amikor anyagi és szellemi erőinket a haza megvédése érdekében kell megfeszítenünk s mikor a választójog keltette mozgalom minden gondolkodó embert magávalragad, iskolai törvényalkotásra az idő nem látszik alkalmasnak; sőt a béke megkötése után is, mikor a romok eltakarítása és a sebek behegesztése és a károk jóvátétele lesz legsürgősebb feladatunk, előreláthatólag jó sokáig lehetetlen lesz a törvényhozás elé lépni iskolaügyi reformjavaslatokkal. Ámde vannak az említett reformmunkálatok közt olyanok is, melyek törvénymódosítás nélkül megvalósíthatók, rendeleti úton, fokozatos életbeléptetés módozatával s anélkül, hogy nagyobb rázkódtatás veszedelmétől tartani lehetne. Ezekről legyen szabad néhány szót ejtenem.

Elsősorban a polgári fiúiskolák tantervét kell említenem. Példátlán dolog, hogy ez a mind fokozottabb népszerűségnek örvendő, nagy jövőre hivatott iskola-nem, a gyakorlati életnek ez a középfokú iskolája negyven esztendő óta egy eredendő hibáiban megmerevedett és ma már teljesen elavult tantervet kénytelen követni. Azt hiszem, hogy ezen a bajon sürgősen kell segíteni s mivel jelenleg még az 1868. évi XXXVIII. t.-c.-nek, vagyis elvileg, a hat osztályú polgári iskolának alapján állunk, viszont azonban az élet a négy alsó osztály tanulmányainak befejezettségét kétségtelenül megrögzítette, a Közoktatási Tanács négy osztályú tantervjavaslatát megfelelően átdolgozva és a két felső osztály számára való új tantervvel kiegészítve, mielőbb ki kellene bocsátani. Nem képzelek olyan polgári iskolai tanárt, aki ilyen intézkedésnek égetően sürgős voltát el ne ismerné.

Másodszor, kívánatosnak és lehetségesnek tartanám, hogy a Közoktatási Tanács által kidolgozott új középiskolai tantervek, a törvénymódosítás eshetőségének kikapcsolásával vagyis a jelenlegi törvényes keretek közt, átdolgoztassanak és kiadassanak. Gimnáziumi és reáliskolai tanterveink ide s tova 20 esztendeje vannak érvényben s jó és rossz tulajdonságaikat bőségesen igazolták. Vagyunk elegenden, akik azt hisszük, hogy mai gimnáziumi tantervünk egyik-másik tekintetben visszaesést jelent az 1885-ik évihez képest s hogy továbbá egy-némely művelődési anyag (például a földrajz és természettudományi tárgyak és a matematika) körében a mai tanterv már nem elégtételt ki a haladó kor jogos kívánalmait. Tapasztalatot is eleget gyűjtöttünk már, hogy a revízióra elérkezettnek lássuk az időt. Azt hiszem, hogy középiskolai oktatásunknak az adott viszonyok közt is javára

válnék a Tanács munkálatának felhasználásával megindítandó és nyolc éven át fokozatosan végrehajtandó tantervi reform.

Harmadszor, lehetségesnek tartom, a mostani iskolaszervezet érintetlenül hagyásával, életbeléptetni a Rendtartásra vonatkozó munkálatokat is. A polgári iskolákban mind a mai napig nincs országosan és egységesen szabályozva a tanulmányi és fegyelmi rend, a Középiskolai Rendtartás pedig 1876-ban készült (az 1890. évi kiadás csak igen kevéssé különbözik tőle), tehát lényegileg 40 esztendeje van érvényben. E tényállások fölöslegessé teszik azt, hogy a kibocsátásra irányuló véleményemet megokoljam.

Önként értődik, hogy amikor az említett munkálatok kiadását javasolom, nem a rögtöni intézkedésre gondolok. Ennek útjában áll egyrészt az, hogy a tanév folyamán tanterveket vagy rendtartási szabályzatokat életbeléptetni nem lehet, másrészt az a körülmény, hogy a szóban levő tervezetek nagyobb részét a törvényváltoztatás lehetőségének feltétele mellett készültek s így, ha e feltétel elesik, újabb átdolgozásra és egyeztetésre szorúlnak. A dolgok ismeretéből azonban azt a benyomást nyertem, hogy ez az újabb revízió egy-két év alatt megtörténhetnék s ekként a régi és új kormány művelődési munkássága, legalább a középfokú oktatás egész vonalán, kellőképen áthidalható volna.

Midőn a belpolitikai helyzethez fűződő emez alkalmi elmélkedéseimet az érdekelt körök figyelmébe ajánlom, a Magyar Pädagogiai Társaság 1917/8-iki munkaévének első ülését megnyitom. Kérem a tudomány és az iskola munkásait, hogy bármily súlyosan nehezedjenek lelkükre a még mindig szünni nem akaró világháború eseményei, folytassák erős akarattal és kitartással a közművelődés nemes művét. Bizonyára lesz idő, mikor a megelégedés jól eső érzésével fognak gondolni arra, hogy a legmostohább viszonyok közt is, «megfogyva bár, de törve nem» rendületlenül végezték hazafias kötelességeket a magyar kultúra mezején. *Et haec olim meminisse iuvabit.*

FINÁCZY ERNŐ.

VITÁS PONTOK A TESTI NEVELÉS KÉRDÉSÉBEN.

1. **Öncél — nem öncél?** Mikor mintegy 15 évvel ezelőtt a sport-szórakozás sportszerveződé, sőt sportfoglalkozássá kezdett torzulni s főképp mikor ez a veszedelem kikezdeni kezdte az iskolát, e jelenségekkel szemben csak az olyan megállapítás tudott hatásosan szembeszállni, amely a testgyakorlatoktól minden öncélt elvitatva, annak minden rendeltetését maradék nélkül bennfoglalva látja a harmonikus